

Nr 373

Av herr **Annars m. fl.**, *angående en professur i internationell rätt vid Uppsala universitet.*

(Lika lydande med motion nr 328 i Första kammaren)

I överensstämmelse med ett förslag, som ursprungligen framställdes av dåvarande professorn Östen Undén, och efter hemställan från Uppsala universitet föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 218 till 1938 års riksdag, att principbeslut skulle fattas om inrättande av en lärostol i internationell rätt vid nämnda universitet. Förslaget bifölls av riksdagen under framhållande av att avsikten visserligen varit att bereda en starkare ställning vid ett av våra universitet åt undervisningen och den vetenskapliga forskningen i både folkrätt och internationell privaträtt men att riksdagen förutsatte att huvudämnet för den nya professuren komme att bli folkrätt.

På grund av andra världskrigets utbrott och andra omständigheter kom under åtskilliga år professurens uppförande på stat icke att aktualiseras. Viss diskussion i frågan förekom dock 1944—1945. Sistnämnda år beviljades statsmedel till en befattning som biträdande lärare i folkrätt vid dåvarande Stockholms högskola, och med bidrag från Stockholms stad inrättades år 1947 vid högskolan en professur i internationell rätt, utan att detta dock kan anses ha inneburit att 1938 års principbeslut rörande Uppsala universitet förfallit. För närmare uppgifter om vad som förekom i saken fram till år 1947 må här hänvisas till motionerna I: 95 och II: 153 år 1962.

1945 års universitetsberedning räknade med att den år 1938 beslutade professuren skulle inrättas och ansåg den internationella rätten så viktig att en liknande professur borde inrättas även i Lund vid därför lämplig tidpunkt (SOU 1946:81 s. 51). Frågan togs därefter upp av juristutbildningskommittén, som fann professurer i internationell rätt vara erforderliga vid alla rikets juridiska fakulteter. Kommittén föreslog, att professuren i Uppsala skulle uppföras på stat vid undervisningsreformens genomförande (SOU 1953: 15 s. 206 f., 511 och 524). Som motivering härför anförde kommittén följande:

De internationella frågorna ha under senare år alltmer ökat i betydelse. För ett litet land som Sverige skulle det vara av utomordentlig vikt att äga tillgång till ett mindre antal välkvalificerade jurister på den internationella rättens område, vilka kunde sändas till de internationella organisationerna. Härför är det emellertid nödvändigt att tillräckliga resurser skapas för forskning och kvalificerad undervisning inom detta rättsområde genom att samtliga tre juridiska fakulteter få en egen professur i internationell rätt. Sedan detta skett bör det finnas väsentligt större möjligheter att väcka och stimulera yngre vetenskapsidkare till vetenskapliga insatser på den internationella rättens område.

I sitt remissutlåtande över kommitténs betänkande ansåg även universitetskanslern (s. 62) "målet böra vara att liksom i Stockholm sammanföra den internationella

privaträtten och folkrätten till en professur i internationell rätt". Med hänsyn till kostnaderna för undervisningsreformen m. m. ansåg kanslern dock att professuren tills vidare icke borde uppföras på stat. Detta uttalande återopas i Kungl. Maj:ts proposition nr 86 till 1957 års riksdag (s. 88), och där upptogs icke heller något förslag om professurens inrättande. Däremot hemställdes därom i motioner i båda kamrarna (I: 433 och II: 537; se även I: 542). Riksdagen beslöt emellertid i överensstämmelse med propositionen.

Juridiska fakulteten i Uppsala upptog såsom första punkt i sina petita till 1959 års riksdag en hemställan om professurens inrättande och upprepade sitt yrkande härpå i petita till 1960 års riksdag. Kanslern ställde sig denna gång positiv och tillstyrkte professurens uppförande på stat, vilket emellertid icke föranledde proposition. I riksdagen väcktes dock ånyo motioner om professurens uppförande på stat (I: 65 och II: 80), utan att detta likväl ledde till resultat. Statsutskottet (nr 63:7) ansåg sig "trots de skäl som i och för sig talar för ett bifall till motionerna, icke böra biträda desamma". Som stöd härför anfördes dels statsfinansiella skäl, dels en annan omständighet, som numera saknar betydelse, enär den av utskottet berörda precepturen i offentlig rätt befinner sig under tillsättning.

Även i sina petita till 1961, 1962 och 1963 års riksdagar har fakulteten såsom främsta punkt upptagit en hemställan om professurens uppförande på stat, och vid samtliga dessa tillfällen har universitetskanslern tillstyrkt. Någon proposition har dock fortfarande icke avgivits i frågan.

Den 19 september 1961 uppvaktades ecklesiastikministern i frågan av representanter för studentkåren och de politiska studentföreningarna i Uppsala samt några andra studentsammanslutningar. I den därvid överlämnade skrivelsen anfördes som skäl för professurens uppförande på stat bl. a. att det internationella organisationsarbetet genomgår en snabb expansion, att administrationen av hjälpen till utvecklingsländerna blivit alltmer personalkrävande samt att näringslivet fått större behov av fackmän som kan lösa de juridiska problem som uppstår i samband med företagets utlandsförbindelser. Till skrivelsen fanns bifogade uttalanden av vissa organisationer och institutioner rörande behovet av personal med utbildning för olika slags internationellt arbete.

Vidare är att märka vad som förekom vid 1962 års riksdag. Även då väcktes motioner i saken (I: 95, II: 153). I sitt utlåtande över motionerna (nr 102 s. 10) anförde statsutskottet följande:

Inom vårt lands universitetsorganisation är ifrågavarande ämne nu allenast företrätt genom en år 1947 inrättad professur vid Stockholms (högskola) universitet. Enligt utskottets mening har i de föreliggande motionerna starka skäl anförts för en förstärkning av ämnesrepresentationen på berörda område, och utskottet vill understryka värdet av att vårt land får större resurser beträffande forskning och undervisning i internationell rätt. Utskottet är likväl icke berett att biträda det i motionerna I: 95 och II: 153 gjorda yrkandet. Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t upptager denna fråga till förnyat allvarligt övervägande. Utskottet anser sig böra framhålla, att den ytterligare professur i internationell rätt, som

enligt utskottets mening snarast bör komma till stånd, bör knytas till Uppsala universitet. Huruvida en motsvarande professur bör inrättas jämväl vid juridiska fakulteten i Lund synes utskottet vara ett spörsmål, som får bedömas på längre sikt och sedan erfarenhet vunnits av den förstärkning för ämnet, som uppsalaprofessurens tillkomst skulle innebära.

1938 års principbeslut har aldrig återkallats. Det är uppenbart att, om starka skäl ansågs tala för en dylik professur redan 1938, motiveringen för densamma sedan dess i utomordentligt hög grad vunnit i styrka. Genomgripande förändringar har inträtt i de folkrättsliga relationerna mellan staterna, och FN:s ökade aktivitet har ställt många av folkrättens problem — både den allmänna folkrättens och FN-stadgans — i skarp belysning. Integrationen mellan de västeuropeiska staterna har också medfört att nya spörsmål uppstått på det internationellrättsliga planet. Våra ekonomiska förbindelser med utlandet har blivit allt livligare, samtidigt som dessa förbindelser juridiskt komplicerats genom allehanda åtgärder som avser handel, valutapolitik m. m. Även den internationella familjerätten och utlänningsrätten har fått ökad betydelse. Ämbetsmän, advokater och domare samt företrädare för näringslivet har i allt större utsträckning fått ta ställning till spörsmål med anknytning till den internationella rätten i vidaste mening, och denna utvecklingstendens kommer med säkerhet att fortsätta i ökad takt. Några av de största och betydelsefullaste processer som högsta domstolen haft att avgöra under åren efter kriget har angått internationellrättsliga frågor av olika slag, och mål av denna karaktär kan väntas bli allt vanligare. Rättskipning, förvaltning och näringsliv har av här anförda skäl ett stigande behov av specialister på internationell (och utländsk) rätt, och sådana är också erforderliga som svenska representanter i olika internationella sammanslutningar och organ. Brist på dylika specialister kan komma att menligt påverka vårt lands möjligheter att anpassa sig efter och tillgodogöra sig den alltmer forcerade utveckling som under senare år inträtt på detta område. Till behovet av undervisning anknyter sig självfallet också behovet av forskning, och det är uppenbart att här vidsträckta arbetsuppgifter av betydelse för hela mänsklighetens välgång erbjuder sig.

Det obligatoriska studiet av folkrätt och internationell privaträtt inom ramen för juris kandidatexamen är icke särskilt omfattande, och de kunskaper i folkrätt som krävs för juridisk-samhällsvetenskaplig examen är av samma omfattning som för nyssnämnda examen. Emellertid är att märka att enligt den sedan 1958 tillämpade studieordningen dessa examina avslutas med mera fördjupade och specialiserade studier under en termin (för juris kandidatexamen) resp. en halv termin (för juridisk-samhällsvetenskaplig examen), och studenterna kan fritt bestämma inom vilket av de i examen ingående ämnena de vill bedriva dessa s. k. tillämpade studier. Med hänsyn till den internationella rättens alltmer ökade betydelse är det synnerligen önskvärt, att åtskilliga studenter utnyttjar den för tillämpade studier anslagna tiden till att förskaffa sig fördjupade insikter inom någon del av den internationella rätten och vad därmed har samband. Skulle en tillfredsställande

undervisning och handledning kunna ordnas i internationell rätt icke blott i Stockholm utan även i Uppsala, behöver man icke befara att ej tillräckligt många begåvade studenter skulle vilja särskilt förkovra sig häri. Den studerande ungdomen är lyhörd för vad som rör sig i tiden. Här om vittnar studentorganisationernas tidigare berörda uppvaktning för ecklesiastikministern i september 1961. Det finns också talrika belägg för ett starkt ökat internationellt intresse bland de juriststuderande.

Fakulteten i Uppsala kan för närvarande icke tillfredsställa de krav som sålunda ställs på densamma. Det finnes visserligen — och detta är en för frågans lösning gynnsam omständighet — vid fakulteten ett utmärkt specialbibliotek inom det internationella rättsområdet, tillhörigt det genom en donation år 1928 inrättade "Svenska institutet för internationell rätt vid universitetet i Uppsala", och även universitetsbiblioteket är välförsett på området. Men de personella resurserna är otillräckliga. Folkrådet omhänderhas av professorn i offentlig rätt och den internationella privaträtten av en professor i civilrätt. Dessa lärare har i övrigt att svara för stora rättsområden, och de kan ej ägna tillräcklig tid åt den utveckling som den internationella rätten för närvarande genomgår. De studerande som vill ägna detta rättsområde mer fördjupade studier inom ramen för juris kandidatexamen kan ej få den erforderliga undervisningen och handledningen, och detta gäller i än högre grad dem som vill licentiera i detta ämne eller däri förvärva doktorsgraden. Den internationella rätten är numera så omfattande och underkastad en så snabb utveckling att det härför kräves en specialist, som helt kan ägna sin tid åt denna viktiga arbetsuppgift. I detta sammanhang må även uppmärksammas att vetenskaplig undervisning förutsätter att den ifrågasvarande läraren själv ständigt är vetenskapligt verksam inom sitt fack. Skulle därtill innehavaren av lärostolen i internationell rätt kunna genom sin vetenskapliga produktion bidra till den internationella rättens utveckling och förkovran, vore detta en heder för vårt land.

Vid den tidigare berörda uppvaktningen för ecklesiastikministern framhöll studentsammanslutningarnas representanter att en professur i internationell rätt skulle vara av värde även för de till den humanistiska fakulteten hörande ämnena statskunskap och företagsekonomi. Inom det förra ämnet skall det ges undervisning rörande internationella organisationer och därmed sammanhängande frågor, något som med nu tillgängliga lärarkrafter ej kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. Och vad angår forskningen och den högre undervisningen i företagsekonomi har denna i Uppsala inriktats på problem inom utrikeshandeln. Härvid kommer man in på frågor om vilka utländska rättsordningar som i olika fall är tillämpliga samt på frågor som har att göra med valutalagstiftning, dubbelbeskattningsavtal, bestämmelser om kapitalinvestering i utlandet m. m. Medverkan erfordras då av en jurist, som känner till sådana speciella grenar av juridiken. Även i dessa sammanhang skulle en professor i internationell rätt kunna göra betydelsefulla insatser.

I anslutning till det sist sagda bör framhållas, att tillkomsten av en professur i internationell rätt skulle vara ett stöd också för de komparativa studierna av utländsk rätt. Frivilliga sådana studier bedrivs redan i en viss omfattning, och viss undervisning ges vid det institut för jämförande rättsvetenskap som finnes inrättat vid fakulteten i Uppsala. På grund av brist på lärarkrafter har dock sådan undervisning endast kunnat ske i begränsad omfattning. Genom samverkan mellan professorn i internationell rätt och övriga juris professorer skulle det komparativa studiet kunna bättre tillgodoses.

I en skrivelse till Konungen av den 16 oktober 1961 har universitetskanslern antytt möjligheten av att professuren i internationell rätt vid Uppsala universitet skulle bära Dag Hammarskjölds namn. Hur därmed än kan bli förhållandet synes oss ett realiserande av 1938 års principbeslut utgöra ett lämpligt sätt att hedra dennes minne. Hammarskjöld avlade i sin ungdom juris kandidatexamen i Uppsala, och såsom FN:s generalsekreterare sökte han hävda den internationella rättens grundsatser i sammanlevnaden mellan jordens folk.

Eftersom professurens inrättande diskuterats under så många år utan att något definitivt beslut hittills fattats, kan skäl anföras för att ett beslut nu om professurens inrättande utformas så, att aspiranter på professuren får tillräckligt rådrum att meritera sig och att på detta sätt professuren blir besatt med en framstående specialist. Det synes oss därför lämpligt att professuren inrättas först från och med budgetåret 1964/65.

Under åberopande av det föregående hemställer vi,

att den år 1938 beslutade professuren i internationell rätt vid Uppsala universitet måtte uppföras på stat från och med budgetåret 1964/65.

Stockholm den 25 januari 1963

Erik Anners

Erik Tobé

Eva Karlsson

Ove Nordstrandh

Nils G. Fröding

S. G. W. Wahlund

Leif Cassel

Gösta Bohman
